

Discussie

Zetten we nieuwe stappen in de aculeatenstudie?

Theo Peters

We hebben een rode lijst van de bijen (2003), een wespen- en mierenatlas (2004), een bijenatlas (2012), een graafwespenatlas (1997), een spinnendoderatlas (2008), een mierenatlas (2010) en we hebben, na vier jaar gehannus met de uitgever, eindelijk een eerste deel van een bijentabel (2016 in druk). We hebben een boek over bijenplanten (2014), over bijenhotels (2014) en eentje over bloembezoekers (2015). We hebben een eigen databank in beheer door EIS-Nederland en onderzoek(st)ers die daarmee aan de slag zijn gegaan. We hebben mensen die inventariseren, lezingen en cursussen geven over aculeaten. We hebben een eigen website, we hebben wilde bijen.nl, de bijenhelpdesk.nl, bestuivers.nl, waarneming.nl en waarnemingen.be, een nieuwsbrief en een groep enthousiaste Nederlandse en Vlaamse aculeatenliefhebbers. We hebben ...

Nieuwe uitdaging

Een jaar na de bijenatlas heb ik mezelf de vraag gesteld waar ik, in bijvoorbeeld de komende tien jaar, mijn passie als entomoloog aan ga besteden. Na meer dan 25 jaren en o.a. twee dikke fauna's was de aculeate wespen- en bijenstudie voor mij even opgedroogd. Ik zag geen nieuwe uitdaging meer en in mijn leven ontrolden zich enkele nieuwe ontwikkelingen waardoor mijn aandacht verschoof.

Een tijdje heb ik erover gedaan om hierin mijn pad te vinden, al bleef ik werken aan Hymenoptera. Zo ben ik een jaartje aan de slag gegaan met enkele groepen van de Symphyta en Parasitica. Ik heb in Naturalis bijvoorbeeld de Nederlandse soorten van genera zoals *Xiphydria*, *Abia*, *Aulacus*, *Pseudogonalos* opgenomen in een eigen databank om er artikelen over te schrijven. Maar een grotere uitdaging vond ik in de kleinere parasitaire wespen. En o.a. door mijn nieuwe baan en collega's bij Mitox Amsterdam kwamen deze parasitaire wespjes ook meer en vaker in mijn vizier. Eind 2013 had ik mijn pad gevonden, en ben met de Diapriidae aan de slag gegaan. Een moeilijke maar interessante groep van kleine wespjes die vooral op puparia van Diptera parasiteren en ook wel neuswespjes worden genoemd omdat hun antennen op een verhoging van het gezicht zijn ingeplant. Ik heb

daarbij ook vooruitgekeken en in de collectie van het NCB Naturalis alle Diapriidae die ik kon vinden bij elkaar gezet, de Nederlandse en enkele Oriëntaalse dozen met Diapriidae gesorteerd en verhuisd naar Natuurmuseum Tilburg, zodat ik daar ook de komende jaren gemakkelijk aan kan werken, zonder veel reistijd en -kosten.

Opnieuw de breedte en de diepte in?

Maar ook de aculeatenstudie blijft knagen. Het lijkt me gewenst naar andere niveau's, invullingen, verbeteringen te blijven zoeken: innoveren en opnieuw bestuderen. Want er is namelijk nog voldoende werk te verzetten.

Waarneming.nl en waarnemingen.be genereren nieuwe vragen. Stijn Schreven deed bijvoorbeeld op de afgelopen studiedag een oproep om de determinatiekenmerken voor bijen in een nieuw daglicht te zetten en hopelijk gaan enkele mensen daarmee aan de slag. Er komen de laatste jaren veel vragen vanuit steden, gemeenten over bijen en er wordt geopperd om daarvoor een aparte werkgroep 'bijen in de stad' op te richten. In Groningen, Leeuwarden, Amsterdam, Deventer, Leuven en Beersel en wellicht ook andere steden zijn daarvan projectvoorbeelden waarbij aangesloten kan worden. Stedelijke gebieden zijn uitgegroeid tot (een van) de rijkste bijenfauna's van Nederland; laten we dat vooral goed blijven volgen en misschien kunnen we vuistregels formuleren m.b.t. goed beheer voor stadse bijen.

Ik begrijp niet waarom er nog geen app voor het determineren van de bijengenera in Europa is? Nieuwe technieken en (sociale) media maken het mogelijk op allerlei manieren een groter publiek te bereiken en determinaties te vergemakkelijken. Mijn inziens een gat in de markt.

Een betere samenwerking en uitwisseling met de Vlaamse en andere hymenopterologen bijvoorbeeld door onze tweejaarlijkse bezoeken aan onze collega's in het Duitstalige gebied, is altijd een van onze aandachtspunten geweest. Het Vlaams redactielid Jens D'Haeseleer in onze redactie en onze rubriek 'Aculeaten in het buitenland' in onze nieuwsbrief zijn daar uitvloeisels van. Moge die banden nog verbeterd worden door o.a. samen op excursies te gaan, studiedagen te organiseren, etc. We hebben nog genoeg van elkaar te leren.

Inmiddels hebben we in Nederland één grote nationale insectencollectie door de samenvoeging van de Wageningse, Amsterdamse en Leidse deelcollecties in de collectie van NCB Naturalis te Leiden. Ook daar liggen nog grote uitdagingen, waarmee enkele leden zoals Hans, Peter, Frank en Wim vrijwel wekelijks aan de slag zijn, namelijk het samenvoegen, ordenen en determineren van het zeer omvangrijke collectiemateriaal van al die aculeatenliefhebbers.

Daar liggen m.i. ook een groot aantal vragen, projecten die interessant zijn om op te pakken en uit te werken.

Specifieke vragen

Dat we van de meeste soorten nauwelijks meer kennen dan het adulte stadium, haar voedsel en nestplek is een open deur en helpt ons niet verder. Specifieke vragen kunnen helpen meer inzicht te krijgen in een onderwerp en sturen je werkwijze; dat werkt efficiënter, makkelijker en vergroot je kennis. Een aantal vragen en ideeën voor projecten die bij mij opkomen zijn:

- Is de status van de Rode wesp (*Vespula rufa*) in ons land veranderd en kunnen we dat aantonen met behulp van een historisch overzicht van onze collectiegegevens? Zie ook het artikel van Jan Smit & Peter Megens in HymenoVaria 10 dat daartoe een aanzet geeft, maar waarin een volledige verwerking van de voorhanden gegevens ontbreekt, want het EIS-bestand is groot maar zeker niet volledig voor het merendeel van de aculeaten.
- Welke soorten van het genus *Trypoxylon* hebben we in ons land? Wim Klein gaat daarmee aan de slag.
- Ook het Nederlandse materiaal van het genus *Chrysis* en andere goudwespen kan worden gereviseerd nu er een nieuwe determinatietabel voorhanden is. Een enorme klus want *Chrysis* wordt veel verzameld.
- Welke hommels van de *Bombus terrestris*-groep komen waar voor in ons land?
- Wat is inmiddels de status van *Ammophila campestris* en van onze *Podalonia*-soorten? Zijn die aan het verdwijnen uit het merendeel van onze landschappen? Prachtige, grote en herkenbare soorten waar eenieder mee aan de slag kan in collectie en/of veld.
- En... *Pemphredon*, *Nysson*, *Gorytes*, *Spilomena*, *Stenodynerus*, de *Andrena minutula*- en *ovatula*-groep zijn al decennia niet meer bewerkt en schreeuwen om revisie.
- Ook andere werkzaamheden zijn blijven liggen zoals een eenvoudige beeldende genera-tabel voor de bijen met habitus- en detailfoto's waardoor hij ook toegankelijk wordt voor een groot publiek.

En wellicht zijn er nog vele andere interessante vragen en projecten te bedenken.

Doorpakken: alleen en samen

Klussen waar je als eenling aan kunt gaan werken. Maar mijne heren, wordt het niet eens tijd dat we met een groepje gezamenlijk een paar van die mijns inziens interessante vragen proberen te beantwoorden? Vele handen maken licht werk. Tevens verbreden en verdiepen we op deze manier onze kennis en plezier. Voor mij zou dat 'samen plannen maken, samen

werken aan ...' nog een nieuwe uitdaging zijn in de aculeatenstudie. Die 'voeding' mis ik af en toe een beetje.

Toch jammer dat de Naturalis-collectie net nu voor enkele jaren dicht gaat!

Reacties

Huib Koel

Theo Peeters stelt de vraag:

Na de publicatie van de Voorlopige Atlas (bijen 1.0), de Definitieve Atlas (bijen 2.0) is de vraag: Wat nu?

Juist solitair levende bijen krijgen de laatste jaren meer en meer aandacht. Vanuit natuur- en milieuomgeving is er steeds meer belangstelling voor 'onze' insecten. Soms lijkt het alsof het besef dat honingbijen toch vaak intensief gehouden landbouwdieren zijn, pas nu doordringt. Terecht vraagt men zich af: hoe kunnen we de solitaire bijen helpen? Ook bij TerreinBeherendeOrganisaties (SBB, NM, De Landschappen, Gemeenten) groeit de belangstelling voor bijen. Dit resulteert vaak in het ophangen van een insectenblok, met zoals op de studiedag duidelijk werd, vaak minder goede resultaten. Dit alles pleit voor een volgende stap:

Bijen 3.0

Naast de voorlichting over bijen via diverse websites is er meer onderzoek gewenst. Via monitoring en veldonderzoek kan pas een betere bescherming gerealiseerd worden. Waarbij opgemerkt moet worden dat de waarneming van een vliegend (of gevangen) insect niet genoeg is. Pas wanneer de nestlocatie bekend is, kan tot daadwerkelijke bescherming worden overgegaan.

Provinciaal of groot regionaal georganiseerde werkgroepen hebben, zoals blijkt uit de ervaringen uit de provincie Zeeland, daarbij de voorkeur. Enthousiaste vrijwilligers die - na een opleiding - in groepsverband een regio of provincie uitkammen. En daarover - voorlichting - via alle moderne middelen rapporteren. Tevens kunnen die provinciale bijeninsectengroepen advies verlenen aan de TBO's omtrent inrichting en/of beheer van een specifiek terrein: om gunstige omstandigheden te creëren of om bestaande populaties, via adequaat onderhoud, in stand te houden.

Een ambitieus project dat veel tijd en inzet vergt. Opleiding in determinatie van bijensoorten, zoals

ontwikkelen van moderne (foto)-determinatie technieken zijn daarbij noodzakelijk. Ondersteuning vanuit een overkoepelende, professioneel ingerichte organisatie (zoals bijvoorbeeld de Vlinderstichting) is mijn inziens onontbeerlijk. De provinciaal of regionaal georganiseerde bijenwerkgroepen kunnen hieruit kennis én financiële ondersteuning krijgen. Dit alles moet leiden tot behoud, kennis van en voorlichting over bijen en hun biotoop in Nederland en Vlaanderen.

Aad van Diemen

In zijn prikkelende artikel, 'what is in a name' bij aculeaten, werpt Theo veel ballen in de lucht.

Al zijn suggesties lijken mij als betrekkelijke leek, inhoudelijk en wetenschappelijk zinnig.

Een heel andere vraag is wat op dit moment maatschappelijk relevant is.

Het antwoord daarop is volgens mij helder: hoe staat het met de kwaliteit en kwantiteit van aculeaten in Nederland? Nemen de aantallen af? Neemt de verscheidenheid af? Dit zijn twee vragen en dat is wellicht al 1 te veel.

De vogelkenners hebben aan de bel getrokken met de mededeling dat de vogelstand van de insecteneters aan het instorten is, vanwege het gebrek aan insecten.

Theo doet aan het eind van zijn artikel een oproep om ook eens wat samen te doen. Dit zou zo een samenwerkingsproject kunnen zijn.

Wat nodig is, is een slim onderzoekdesign. Een eerste voorzet. Je hebt 1 of meer soorten nodig waarvan genoeg historische gegevens aanwezig zijn van 10 of 15 jaar geleden.

Op die plekken zou je opnieuw moeten gaan kijken.

Voor een goede statistiek zijn vooral veel data van belang. Daarvoor zou je ook met het CBS in gesprek moeten.